* واصف لطیف

زاہد بخاری دے دو ''دامن''

زاہد بخاری پنجابی تے اُردو دے چنگے تخلیق کار نیں۔ اوہناں دونواں زباناں وچ سوہنا نثری تے شعری ادب رچیا اے۔ اوہناں دیاں ہُن تیکر اک درجن اُردو تے پنجابی شعری تے نثری کتاباں چھپ چکیاں نیں۔ کجھ کتاباں اجیہیاں وی نیں جیہڑیاں دو واری طبع ہوئیاں۔ اوہ ریڈیو پاکستان وچ ملازمت کردے رہے۔ اج کل ریٹائرڈ زندگی گزار رہے نیں پر نال نال ادب دی سیوا وچ وی رُجھے ہوئے نیں جیہدا ثبوت اوہناں دی نویں چھپ رہی کتاب ''اہلِ حقیقت'' [1] اے۔ زاہد بخاری دی حیاتی دا مختصر ویروا درج ذیل اے:

اوہناں دا اصل ناں سیّد زاہد حسین بخاری [2] اے پر اوہ زاہد بخاری دے ناں توں ادبی دُنیا وچ مشہور نیں۔ زاہد بخاری 15۔ مارچ 1955ء نوں ضلع سیالکوٹ دے اِک پنڈ رسول پور بھلیاں وچ پیدا ہوئے۔ اوہناں دے ابا جی دا ناں پیر سیّد یوسف علی شاہ بخاری سی جیہڑے 1947ء نوں ضلع جموں توں ہجرت کر کے سیالکوٹ دے نیڑے آ کے آباد ہوئے۔ [3] آپ دے والد تصوف دے قادریہ قلندری سلسلے نال تعلق رکھدے سن تے چنگے شعری ذوق دے مالک سی۔ زاہد بخاری مطابق اوہناں دے والد دا شعری ذوق تے بچپن وچ زاہد بخاری دا پنجابی شعر و شاعری سننا اوہناں دے شاعر بنن دا محرک بنیا۔ [4] اوہناں دی پنجابی زبان تے پنجاب دیس نال محبت نے سونے تے سہاگے دا کم کیتا۔ ایہو وجہ اے پئی اوہ ڈھیر سارا ادب تخلیق کرن دے باوجود اج وی تخلیقی کماں وچ رُجھے ہوئے نیں۔

زاہد بخاری نے اپنے آبائی پنڈ رسول پور بھلیاں دے مڈل سکول توں پرائمری پاس کیتی۔ چھیویں جماعت وچ ہوئے تے 1965ء دی پاک بھارت جنگ پاروں اوہناں نوں اپنا پنڈ چھڈ چھڈا کے اپنے والدین نال ضلع شیخوپورہ آنا پیا۔ اوتھوں دے گورنمنٹ مڈل سکول کوٹلہ پنجو بیگ توں 1968ء نوں مڈل دا امتحان پاس کیتا۔ حالات بہتر ہوئے تے آپ سیالکوٹ واپس آ گئے۔ سیالکوٹ شہر دے قومی ہائی سکول توں 1970ء نوں میٹرک دا امتحان سائنس مضامین نال پاس کیتا۔ [5]

بخاری صاحب میٹرک توں بعد باقاعدہ تعلیم جاری نہ رکھ سکے تے ملازمت کرلئی پر اوہناں پڑھائی دا سلسلہ وی ٹُٹن نہیں دتا۔ ملازمت دے دوران پرائیویٹ طور تے ایف۔ اے دا امتحان آزاد جموں وکشمیر انٹرمیڈیٹ وثانوی تعلیمی بورڈ، میر پور توں 1983ء نوں پاس کیتا۔ فیر بی۔ اے آزاد جموں وکشمیر یونیورسٹی توں 1987ء نوں کیتا جد کہ ایم۔اے (اُردو) دا امتحان 1994ء نوں پنجاب یونیورسٹی، لاہور توں پاس کیتا۔ [6]

زاہد بخاری نے میٹرک توں بعد باقاعدہ شاعری دی ابتدا کر دتی سی۔ ملازمت دے سلسلے وچ جدوں آپ مظفر آباد، آزاد کشمیر گئے تے اوتھوں دے اِک سینئر شاعر زاہد کلیم نوں اپنا کلام وکھان لگ پئے۔ پندرہ روزہ ''سٹی میگ'' رسالے نوں انٹرویو دیندے اوہ اپنے شاعری دے اُستاداں دا ذکر ایہناں اکھراں وچ کردے نیں:

> ''مَیں اُردو کے بلند پایہ اُستاد شاعر جناب نیساں اکبر آبادی سے اصلاحِ سخن لیتا رہا ہوں۔ کچھ عرصہ وحید العصر وحید الحسن ہاشمی صاحب کو بھی اپنا کلام دکھاتا رہا ہوں۔ ممتاز شعرا جناب عاشق بی۔ اے اور زاہد کلیم صاحب سے مستفیض ہونے کا بھی موقع ملا۔''(7)

زاہد بخاری سیّد گھرانے نال تعلق رکھدے نیں۔ اوہناں دا سلسلۂ نسب نقوی بخاری سادات (خاندان) نال جُڑیا ہویا اے۔ اوہ مشہور صوفی بزرگ حضرت سیّد جلال الدین سُرخ بخاری (اُچ شریف) دی نسل وچوں نیں۔ زاہد بخاری ہوراں دا سلسلۂ نسب 39 واسطیاں نال حضرت امام حسینؓ نال جاملدا اے۔(8) زاہد بخاری دی شادی 1986ء نوں ہوئی۔ اوہناں دی اکوای دھی اے جیہدا ناں نجمہ بی بی اے۔(9)

زاہد بخاری نے بطور لوئر ڈویژن کلرک ملازمت دا آغاز کیتا۔ 1984ء نوں آزاد کشمیر ریڈیو دے ہائی پاور ٹرانسمیٹر تے پہلے ایل ڈی سی تے فیر سٹینو ٹائپسٹ دے طور تے خدمات انجام دیندے رہے۔ اوہناں ملازمت دے دوران مختلف شہراں مثلاً اسلام آباد، لاہور تے سیالکوٹ وچ کم کیتا۔ 2010ء نوں اوہناں دی ترقی بطور سٹینوگرافر (پاکستان براڈکاسٹنگ کارپوریشن) ہوئی پر نال ای اسلام آباد دے شعبہ نیوز وچ تبادلہ وی کر دتا گیا جتھوں اوہناں 15۔ فروری 2011ء نوں ویلیوں پہلاں ریٹائرمنٹ لے لئی تے گھر واپس آ کے علمی ادبی کماں وچ رُجھ گئے۔(10)

اوہناں نے ریڈیو دی ملازمت دے دوران موسیقی دی باقاعدہ تعلیم اِک ماہر موسیقی اُستاد بشیر حسین خان کولوں لئی جیہناں دا تعلق شام چوراسی گھرانے نال سی تے اوہ ہر مہینے کلاسیکل موسیقی دا پروگرام کرن واسطے پنجاب توں مظفر آباد آندے ہوندے سن۔ موسیقی دی سوجھ بوجھ ہون پاروں زاہد بخاری دی شاعری موسیقیت نال بھری ہوئی اے۔ اوہ جو کجھ وی لکھدے نیں اوہناں دی شاعری مترنم تے چاشنی بھری ہوندی اے۔(11) اوہناں وقتوں پہلاں ریٹائرمنٹ لے لئی جیہد یاں اوہ آپ دو وجوہات دسدے نیں: پہلی گل ایہ پئی اوہناں دا دل نوکری توں بھر چُکیا سی تے پچھلی عمرے اسلام آباد تبادلہ ہون پاروں اوہناں لئی گھر چھڈ کے جانا مشکل سی۔ دُوجی گل ایہ پئی اوہناں دی بڑے عرصے توں تمنّا سی کہ نوکری دے جھمیلے توں آزاد ہو کے ایران، عراق تے شام دے مقدس مقامات دی زیارت کرن لئی جان۔ چنانچہ ریٹائرمنٹ مگروں اکتوبر 2011ء نوں اوہناں اپنی اہلیہ سمیت ایہ سعادت حاصل کیتی تے فروری 2013ء

نوں عمرہ وی کیتا۔ (12)

زاہد بخاری نال ملاقات دے دوران پتہ چلیا کہ اوہ بڑے نگھے بندے نیں۔ اوہناں دی طبیعت وچ عاجزی، انکساری تے ٹھہراؤ اے۔ گھٹ بولدے نیں تے فضول بولن توں وی گریز کردے نیں۔ (13) محمود کیفی ہوراں زاہد بخاری نوں منظوم خراج تحسین پیش کیتا اے جیہدے چوں اوہناں دی شخصیت دا عکس جھلکارے ماردا اے۔ ملاحظہ کرو:

شعراں وچوں بولدا زاہد بخاری
رس وفا دا گھولدا زاہد بخاری
بولدا اے فیر تکڑی عشق دی وچ
لفظ نوں پہلاں تولدا زاہد بخاری
مست رہندا حال وچ اپنے سدا ای
خبرے کیہہ اے ٹولدا زاہد بخاری
شعر کہندے نیں جیہناں نوں لوک کیفی
بھیت دل دے کھولدا زاہد بخاری (14)

زاہد بخاری بطور شاعر مختلف مشاعریاں وچ وی شرکت کر دے نیں تے اوتھے اپنا کلام ترنم نال پڑھ کے محفل لُٹ لیندے نیں۔ سیالکوٹ دی ادبی تنظیم ''بزم دوستان ادب'' دے بانی صدر وی نیں جیہڑی 2007ء توں قائم اے تے باقاعدگی نال سیالکوٹ وچ مہینہ وار مشاعرہ کروا رہی اے۔ کجھ کتاباں دیاں مُکھ وکھالی تقریباں وی ایس بزم نے کروائیاں نیں۔ لاہور تے سیالکوٹ دیاں اخباراں وچ ایس بزم دیاں رپورٹاں شائع ہوندیاں رہندیاں نیں۔ ایہ بزم پنجابی زبان وادب دے ودھالئی کئی طرح دے اقدامات کر رہی اے۔

زاہد بخاری نے 1992ء توں 2002ء تیکر لاہور قیام دے دوران اِک ادبی تنظیم ''ادب اُجالا'' دے ناں نال بنائی سی جیہدے تحت کئی مشاعرے ہوئے جیہناں دیاں رپورٹاں وی اخباراں وچ آؤندیاں رہیاں۔ لاہور توں چھپن والے روزنامہ ''الشرق انٹرنیشنل'' وچ 10۔ مارچ 2016ء نوں راجا نیّر نے اوہناں دا انٹرویو (15) لے کے صفحہ نمبر 9 تے چھاپیا اے جیہدے وچ بخاری ہوراں کُھل کے اپنے خیالاں دا اظہار کیتا تے آکھیا کہ پنجابی زبان نال مترئی ماں ورگا سلوک کیتا جا رہیا اے۔ سندھ وچ سندھی، سرحد وچ پشتو تے بلوچستان وچ بلوچی سکولاں وچ پڑھائی جاندی اے جد کہ پنجاب وچ پنجابی نہیں پڑھائی جا رہی۔ اوہناں ایہ وی کہیا کہ اپنے مُلک وچوں افراتفری تے دہشت گردی مُکان واسطے ضروری اے کہ صوفی شاعراں دے کلام نوں سلیبس دا حصہ بنایا جائے کیوں جے ایہدے وچ امن تے بھائی چارے دا درس مِلدا اے۔ (16)

زاہد بخاری نے اُردو تے پنجابی زبان وچ لکھیا پر پنجابی کلام گھٹ اے تے ہن تیکر صرف تن شعری پراگے ای چھپے نیں۔ اُردو کتاباں کُل نوں نیں جیہناں وچوں ست شعری تے دو نثری نیں۔ اوہ اپنے پنجابی شعری مجموعے ''کاں تے کبوتر'' دے مڈھ وچ ''کجھ اپنے بارے'' دے سرناویں ہیٹھ اپنیاں کتاباں بارے لکھدے نیں:

> ''الحمد للہ میری ایہ بارھویں کتاب ''کاں تے کبوتر'' تہاڈے ہتھ وچ اے۔ ایس توں پہلاں میرے 7 اُردو تے 2 پنجابی شعری مجموعے چھپ چکے نیں تے 2 نثری کتاباں وی منظر عام تے آ کے صاحبانِ ذوق کولوں داد وصول کر چکیاں نیں۔''(17)

زاہد بخاری دیاں پنجابی کتاباں دا تعارف درج ذیل اے:

1۔قلندر نامہ:

''قلندر نامہ''(18) زاہد بخاری دی پہلی کتاب اے جیہڑی 1976ء نوں لکھی پر ایہ کافی عرصے مگروں 1981ء نوں چھپی تے ایہدا دُوجا ایڈیشن 2007ء نوں چھپیا۔ جیویں کہ ناں توں ای ظاہر اے کہ پنجابی شاعری دے ایس مجموعے وچ قلندر پاک حضرت لال شہباز قلندر دی حیاتی، پیدائش، سندھ آمد، کرامتاں تے وصال نوں شعراں راہیں بیان کیتا گیا اے۔ زاہد بخاری ایس کتاب بارے دیباچے وچ لِکھدے نیں:

> ''اُنج تے ہر بزرگ دی حیاتی نے بوہت متاثر کیتا پر.....حضرت سخی لعل شہباز قلندر بارے کتاب 'الشہباز' دا مطالعہ کرن مگروں فقیر تے اِک وجدانی کیفیت طاری ہوگئی تے سرکار دی تعریف وتوصیف وچ شعر آپ ای زبان تے آوَن لگ پئے۔ حقیر نے اللہ نوں یاد کر کے قلم چکیا تے ایس طرح آپ دی حیاتی بارے ایہ منظوم کتاب ''قلندر نامہ'' تیار ہوگئی۔ ایہ فقیر دی پہلی تصنیف اے۔''(19)

2۔خواجہءِ اجمیری:

''خواجہءِ اجمیری''(20) زاہد بخاری دی دُوجی پنجابی تصنیف اے جیہڑی حضرت خواجہ معین الدین چشتی اجمیری دے حالات زندگی اُتے مشتمل اے۔ ایہ کتاب 2002ء نوں چھپی تے ایہدے کُل 80 صفحات نیں۔ زاہد بخاری نے خواجہءِ اجمیری دے حالات نوں پنجابی شعراں وچ لِکھ کے وڈا کم کر کے وکھایا اے۔ ''خواجہءِ اجمیری'' بارے رائے دیندیاں طالب چشتی (مرحوم) لکھدے نیں:

> ''زاہد بخاری جی دی ایہ دُوجی پنجابی کتاب 'خواجہ ءِ اجمیری' حضرت خواجہ معین الدین چشتی اجمیری ہوراں دی جیون کتھا ہے جس نوں اوہناں نے سنکھے رُوپ وچ لِکھ کے اپنا حق ادا کر دتا ہے۔ ایہ لکھت وی اوہناں دی پڑھن والی ہے۔

اوہناں دا کلام پڑھ کے انج لگدا ہے کہ زاہد بخاری جی پنجابی زبان دے وی پُورے گُنی گیانی ہن۔''(21)

3۔کاں تے کبوتر:

''کاں تے کبوتر''(22) زاہد بخاری دی تیجی کتاب اے جیہڑی 2015ء نوں اظہار سنز، اُردو بازار، لاہور نے چھاپی۔ ایہ کتاب شاعری تے نثر اُتے ادھارت اے۔ ایہدے وچ نبیاں دے معجزے تے ولیاں دیاں کرامتاں نوں پنجابی شعراں راہیں بیان کر کے نال نال اُردو نثری ترجمہ وی کر دتا گیا اے تاں جے غیر پنجابی طبقہ وی کتاب توں جانو ہو سکے۔ ایس کتاب دی ونڈ دو حصیاں وچ کیتی گئی اے۔ کتاب دا پہلا حصہ مختلف حکایتاں، واقعیاں تے قصیاں دا منظوم بیان اے جد کہ دُوجا حصہ پنجابی کافیاں اُتے مشتمل اے۔

اُردو کتاباں:

زاہد بخاری دیاں 9 اُردو کتاباں دے ناں درج ذیل نیں:

نمبر شمار	کتاب داناں	سال	نوعیت
1۔	ضربِ یداللّٰہی	1990ء	اُردو شاعری
2۔	سجدۂ شبیریؓ	1996ء	اُردو کربلائی واقعات
3۔	احرامِ وفا	2000ء (طبع اوّل) 2003ء (طبع دوم)	اُردو (نعت، منقبت، سلام، مرثیہ)
4۔	برسات کے بعد	2001ء	اُردو شاعری (نظم، غزل)
5۔	نِکہتِ فردوس	2009ء	اُردو شاعری
6۔	اہلِ عرفان	2009ء	اُردو نثر (اولیا کے حالات)
7۔	حقیقت آشنائی	2011ء	اُردو نعتیں اور مناقب
8۔	دربارِ حیدری میں	2012ء	اُردو نثر (زیارات کا سفر نامہ)
9۔	دریائے محبت	2014ء	اُردو شاعری (23)

زاہد بخاری دے دو دامن:

زاہد بخاری ہوراں دا تخلیقی سفر جاری اے۔ اوہناں دا اُردو تے پنجابی کافی سارا کلام حالے غیر مطبوعہ اے۔ اوہناں دے دو ''دامن'' بارے راقم الحروف نے اپنے اِک مضمون (24) مشمولہ ''تحقیق نامہ'' وچ دس پائی اے۔ جد کہ زاہد بخاری دے اپنے آکھن موجب اوہناں دا کجھ تازہ تے اَن چھپیا اُردو تے پنجابی کلام وی موجود اے۔ (25) پنجابی غیر مطبوعہ کلام وچ زاہد بخاری دے دو دامن وی شامل نیں۔

پہلا دامن ''دامن شانِ پنجتن پاک'' دے ناں نال اے جیہدے 7 بند نیں تے دُوجا دامن ''کربلائی دامن'' دے سِر ناویں نال اے جیہدے کُل 32 بند نیں۔ (26)

دونواں ''دامن'' دا موضوع نواسۂ رسولؐ حضرت امام حسینؓ، واقعہ کربلا تے شانِ اہل بیت اے۔ پنجابی ادب وچ ''دامن'' صنف دی کمیابی پاروں ضروری محسوس ہویا کہ ایہ دونوں دامن کھوج لیکھ راہیں پڑھن والیاں تیکر اپڑائے جان۔

دامن پنجابی شاعری دی اک انمول صنف اے۔ ایس صنف نوں اُستاد شاعراں نے ای ہتھ پایا اے۔ کیوں جے کہیا جاندا اے پئی فنی حوالے نال ایس صنف نوں لکھنا تے ایہدیاں ہیئتی پابندیاں نوں نبھانا کافی اوکھا کم اے۔ دامن لئی عام طور تے مسدس دی ہیئت ورتی جاندی اے۔ مسدس دے پہلے بند دے چھے دے چھے مصرعے اکو ای ردیف تے قافیے وچ ہوندے نیں جد کہ مگروں آون والے سارے بنداں وچ پنجواں تے چھیواں مصرعہ پہلے بند نال ہم قافیہ تے ہم ردیف ہوندا اے۔ اہم گل ایہ کہ دامن دی ساری ردیف ''دامن'' ہونی چاہیدی اے۔

محمد جنید اکرم دے مطابق ہُن تیکر صرف 6 دامن ای ملدے نیں جیہڑے اوہناں اپنے رسالے ''پنجابی'' وچ چھاپ کے محفوظ وی کر دتے نیں۔ پہلا دامن پنجابی دے منّے پر منّے تے اُستاد شاعر عشق لہر دا ''یوسف زلیخا'' دے موضوع تے، دُوجا بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دا ''سسّی پنوں''، تیجا دامن ''سوہنی مہینوال'' دے قصے دے رُوپ وچ پیر فضل گجراتی ہوراں لکھیا، چوتھا دامن جناب عبدالباسط باسط ہوراں دا قصہ ''ہیر رانجھا'' بارے، پنجواں ''نعتیہ دامن'' جناب محمد جنید اکرم ہوراں دا تے چھیواں یعنی اخیرلا دامن جناب صدیق تاثیر ہوراں دا اے جیہڑا اوہناں ماں بولی دے سیوک تے مہان شاعر بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دی وڈیائی تے آپ دے پنجابی پیار دے موضوع اُتے لکھیا اے۔ جناب محمد جنید اکرم ہوراں اک ہور نعتیہ دامن دی وی دس پائی اے جیہڑا ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دا اے پر اوہ مکمل دستیاب نہیں ہوسکیا۔ اوہدا صرف اکو بند ملیا اے۔

زاہد بخاری ہوراں دا دامن ''شانِ پنجتن پاک'' ستواں جد کہ ''کربلائی دامن'' اٹھواں دامن اے جیہڑا کسے ادبی مجلّے وچ چھاپے چڑھ رہیا اے۔ ایہ دونویں دامن موضوع تے بیانن ڈھنگ پاروں اپنی مثال آپ نیں۔ محمد جنید اکرم نے اپنے رسالے ''پنجابی'' وچ دامن چھاپن دے نال نال ہور شاعراں نوں وی دامن لکھن دی پریرنا دتی۔ اُنج وی ویکھیا جاوے تے سبھ نالوں ودھ دامن اوہناں دے ٹبر نے ای لکھے نیں جیہدا ذکر اپنے نعتیہ دامن دے اک بند وچ ایسراں کردے نیں کہ دستیاب ''دامن'' دی تاریخ وی پتہ لگ جاندی اے:

رونے سوہنی، سسّی اَتے ہیر والے رو بیٹھی ایں ہُن کِھلار دامن
کسے ہور نُوں اینی توفیق نہ ہوئی جِنّے لکھے ساڈے پروار دامن

سوہنے نبی دے عشق نُوں مُکھ رکھیا ماں بولیے ذرا سوار دامن
سرگھی ویلے ہے مچلیا لکھنے نُوں دل میرا، میرا بے قرار دا مَن
موضوع نعت دا چُنیا جو دامن دے لئی ہویا دامن دامَن شکر گنج دامن
مَیں تے بھاء باسط دوہاں رَل کے تے کیتے تن توں چار فیر پنج دامن (27)

زاہد بخاری نے دو دامن لکھ کے جتھے آلِ رسولؐ تے اہلِ بیت نال اپنی بھرویں محبت دا ثبوت دتا اے او تھے دامن صنف دے ودھا پھُلا دا باعث وی بنے نیں۔ او ہناں دے دونوں دامن فکری تے فنی اعتبار نال جاندار تے شاندار نیں۔ فنی حوالے نال ویکھیے تے ہُن تیکر دامن صنف دے جیہڑے اصول طے ہوئے نیں دونوں دامن او ہناں اصولاں مطابق لکھے گئے نیں۔ دونوں دامن مسدس ترکیب بند ہیئت وچ نیں۔ مسدس دے اصولاں مطابق دونوں ''دامن'' دا پہلا بند چھے چھے مصرعیاں تے مشتمل اے تے ہر مصرعے دی ردیف دامن اے۔ جد کہ دونوں ''دامن'' دے باقی ساریاں بنداں دے آخری دو دو مصرعے پہلے بند نال ہم قافیہ تے ہم ردیف نیں۔ زاہد بخاری دے دونوں دامن درج ذیل نیں:

1۔ دامن پنجتن پاکؑ

﴿1﴾

پنجتن پاکؑ دا بیلیا دَر مَل لَے اگّے ایہناں دے اپنا کِھلار دامن
ایسّے دَر توں سبھ کُجھ مِل جاندا کسے ہور بُوہے نہ پسار دامن
ایتھے ہوئی تطہیر دی آیت نازل اہلِ بیتؑ دا طاہر اطہار دامن
ایڈا پاک پاکیزہ نہ ہور کوئی ایڈا ہور نہیوں ذی وقار دامن
پھڑیا غوث، ابدال، قلندراں نے ایہو چاہندا اے ہر نیکو کار دا مَن
باجھوں ایس دامن گل نہیں بن دی زاہد پھڑیں توں بھاویں ہزار دامن

﴿2﴾

نبیؐ، علیؑ دی کیہہ مَیں شان دسّاں کیہہ دسّاں مَیں شان بتولؑ دی اے
جیہڑی ربّ دی خاص کنیز ہیگی نالے بیٹی اوہ پاک رسولؐ دی اے
صدقے حسنؑ، حسینؑ توں لکھ واری بازی جِت لئی جیہناں اصول دی اے
اِک نے زہر پیتا دُوجے سیس دتا لاج رکھ لئی دین مقبول دی اے
دامن بھریا سی جو گھر بار والا دتا زاہد اسلام توں وار دامن
جے نہ آل رسولؐ قربان ہوندی سارا ہو جاندا تار تار دامن

﴿3﴾

جس روز مباہلے دا وقت آیا پنجتن پاکؓ ای ول میدان آئے
نُوری صُورتاں اوہناں دِیاں ویکھ کے تے ہو کے بوہت عیسائی حیران آئے
عظمت پنجاں دی مَن گئے غیر مسلم ہیسن لین اوہ سبھ امتحان آئے
جزیہ دینا قبول کر لیا اوہناں ذِمّی بن فیر ول نجران آئے
وڈے پادری اوہناں دے کہیا زاہد نال پیار دے اپنا اُلار دامن
بچ جاؤ عیسائیو ایہناں ہستیاں توں نہیں تے ہو جاسی داغدار دامن

﴿4﴾

رکھے منّت دے اوہناں جد تِن روزے کھولن لگے تے دَر تے فقیر آیا
مسکین اِک دن تے یتیم اِک دن، اِک روز سی فیر اسیر آیا
کھانا اپنا اوہناں نُوں رہے دیندے بھاویں بھُکھ وچ بوہت سریر آیا
سورۂ دہر دا تحفہ فیر لَے کے تے جبرائیلؑ امین اخیر آیا
ھَلْ اَتٰی عَلَی الْاِنْسَان کہہ کے بھریا پنجتنؑ دا نال انوار دامن
مِلیا ربّ ولوں سوہنا دان زاہد لئیاں رحمتاں باجھ شمار دامن

﴿5﴾

آئی عید نیڑے تے مدینے دے وچ نویں کپڑے بال سوان لگ پئے
کوئی سُوہا، کوئی ساوا تے کوئی پیلا رنگا رنگ لباس بنوان لگ پئے
شوق ویکھ کے حسنؓ، حسینؓ دا وی بی بی فاطمہ زہراؓ فرمان لگ پئے
تہاڈے کپڑے ہین کول درزی دے تُسیں سمجھ لوؤ کل آن لگ پئے
اگلے روز دَر تے جبرائیلؑ آیا زاہد ادب دے نال سوار دامن
کہن لگا مَیں درزی حسنینؓ دا ہاں ہویا جیہناں دا گُل و گُلزار دامن

﴿6﴾

اِک لال تے اِک سی سبز جوڑا وکھو وکھ رنگ دے دو آئے جوڑے
آہا عید دا روز تے خوشی دا دن خوش ہو شہزادیاں پائے جوڑے
ہے روایت کہ بَہہ کے وچ جنت ہیسن حضرت ادریسؑ بنائے جوڑے
سبز حسنؓ تے لال حسینؓ نُوں سی بی بی جنت خاتون پوائے جوڑے
ایہ نشانی سی زاہد شہادتاں دی وکھو وکھ ہونے رنگدار دامن
اِک دا زہر نال سبز تے دوسرے دا سرخ کرنا اے خون دی دھار دامن

﴿7﴾

بیدؔم وارثی نے سچ آکھیا اے کائنات دے ہین مقصود پنجتنؑ
پاک نبیؐ تے علیؑ، حسنینؑ، زہراؑ اصلوں طاہر تے اطہر وجود پنجتنؑ
ایہناں پنجاں تے ہیگا سلام واجب ہِناں شک ایہ لائق درود پنجتنؑ
ایہناں واسطے چادر تطہیر دی اے ایس چادر وچ ہین موجود پنجتنؑ
پنجاں نال گلشن ہستی مہکیا اے بھریا ہویا اے نال بہار دامن
زاہدؔ شاہ مالک ایہو جنتاں دے پکڑ ایہناں دا نال پیار دامن

2۔کربلائی دامن

﴿1﴾

اللہ اللہ سادات دے باغ والا کدے بوہت ہیسی پُر بہار دامن
پیار نبیؐ دا تے سایہ علیؑ دا سی پیا دَسدا خوشی ہزار دامن
رفتہ رفتہ بہار فیر ہوئی رخصت خزاں آن کیتا سوگوار دامن
آن تخت تے بیٹھا یزید فاسق لَے کے ظلم والا سِتمگار دامن
سِر تے پَنڈ گناہواں دی چائی بیٹھا بدیاں نال بھر لیا بدکار دامن
ظلم جبر دی اَت مچا دتی رنگیا خون دے نال خونخوار دامن

﴿2﴾

بڑے بڑے سرداراں یزید اگّے ڈردیاں اپنے سِیس نوا دتّے
مُلّاں رَل گئے سن سارے نال اوہدے جدوں مَے دے دَور چلا دتّے
جیہڑا کھولے زبان اوہ جائے پھڑیا کئی بے گناہ قید وچ پا دتّے
مسلمان رہ گئے بس ناں دے ای سب قاعدے اصول بھُلا دتّے
اللہ والے ہیسن جیہڑے بوہت تھوڑے اوہ منگن دُعاواں کھِلار دامن
شالا دِین اسلام دی خیر ہووے نہیں لگدا نیک آثار دامن

﴿3﴾

گھلیا خط یزید ولید ولّے باپ مویا مَیں تخت نشین ہویا
ایتھے ساریاں کر لئی بیعت میری نِکّے وڈے دے مُونہوں آمین ہویا
بیعت مَنگ حسینؑ بن علیؑ کولوں ایس باجھ ہے حال سنگین ہویا
جے اوہ مَن جاوے تاں گل بن دی نہ منّے تے اوکھا فیر جین ہویا
اوہدے منیاں لوک یقین کرسن نہیں تے رہنا اے بے اعتبار دامن
بیعت کیتیاں دل نوں چین ہوسی بھر جاسیا نال قرار دامن

﴿4﴾

آپؓ کہیا ولید نوں میرے جیہا اوس جیہے دی بیعت نہیں کر سکدا
مَیں امامؓ تے علیؓ دا ہاں پتر نہیں ظالماں توں کدے ڈر سکدا
مَیں تے گود بتولؓ دا ہاں پلیا سِر آئیاں مصیبتاں جر سکدا
مَیں سوار رسولؐ دے موڈھیاں دا غلط جگہ تے پیر نہیں دھر سکدا
میرے حسنؓ امام بھرا وڈے دِتا نیکیاں نال سنوار دامن
ایہدے اُتے کوئی لا دیاں داغ دھبّہ دیندا نہیں مینوں اختیار دامن

﴿5﴾

سیّد سوچیا سُنیا سی مَیں جو کجھ نانا جانؐ اَتے مائی باپ کولوں
گلّاں پوریاں آخر اوہ ہونیاں نیں خبردار ہاں وقت دی چاپ کولوں
ایس اُمت نوں اساں بچاونا اے ملوکیت دے چڑھے ہوئے تاپ کولوں
ویلا آ گیا دُور ہو جاوساں مَیں نانا جانؐ چھیتی ہُن آپ کولوں
اوہدا حق نہیں اُنج وِچھائی بیٹھا اُتے تخت اوہ نانہجار دامن
جھُوٹھا بھرم مَیں اوس دا لاہ چھڈنا دینا کھچ کے اوہدا اُتار دامن

﴿6﴾

زینبؓ کہیا جے چھڈ توُں دیس چلیوں لَے چل مینوں وی اپنے نال وِیرن
دُکھ سُکھ ونڈاواں گی نال تیرے بن کے رہواں گی مَیں بھائیوال وِیرن
ساڈے نال جو ہوونی بیتنی اے مینوں سبھ معلوم احوال وِیرن
ساڈے لیکھ وچ جو کجھ لکھیا اے اوہنوں کوئی نہیں سکدا ٹال وِیرن
ڈاہڈی باغ اسلام تے خزاں آئی ایہدا بھراں گے نال بہار دامن
قائم دائم ایہ رہوے گا حشر تیکر دیندا رہوے گا سدا مہکار دامن

﴿7﴾

جدوں بوہت تکرار ولید کیتی سیّد ٹر پئے اوتھوں رنجور ہو کے
چھڈیا روضہ نبیؐ دا تے شہر بطحا آل نبیؐ نے بوہت مجبور ہو کے
وطن چھڈنا بڑا اے کم اوکھا بندہ چھڈدا اے چُور چُور ہو کے
اوہناں سوچیا فتنے توں بچ جایئے شاید اپنے دیس توَں دُور ہو کے
ہوئے اہلِ مدینہ غمگین سارے پکڑ روندے زار و قطار دامن
استقبال دی خاطر وِچھا بیٹھے شہر مکّہ دے در و دیوار دامن

﴿8﴾

حضرتؓ مکّے وچ آن قیام کیتا خط کُوفیاں دے اوتھے آوَن لگ پئے
ساڈا کوئی امام نہ پیشوا اے شہر کُوفہ دا حال سُناوَن لگ پئے
تُسیں آ کے رہنمائی کرو ساڈی بِناں رہنما اسیں پچھتاوَن لگ پئے
کُوفے وچ ہے ظالماں اَت چائی اہلِ حق تے ظلم کماوَن لگ پئے
اساں کیتیاں نیں فرشِ راہ اکھیاں تے وِچھائے نیں نال پیار دامن
بیعت کراں گے تُساں دی یا حضرتؓ پھڑ لوواں گے مثل حُب دار دامن

﴿9﴾

آیا ماہ ذوالحجہ تے حسینؓ آقا حج کرن دے لئی تیار ہوئے
سَنے ساتھیاں بنھ احرام لئے بند ہور سارے کم کار ہوئے
بندے اپنے یزید نے بھیج دتے حضرتؓ ایس گل توں خبردار ہوئے
اوہنے قتل دا سی سربندھ کیتا ساتھی آپؓ دے سُن ہوشیار ہوئے
دتا حج نوں بدل آپؓ وچ عمرے ٹُرے اوتھوں بچا سرکارؓ دامن
حُرمت کعبے دی نہ پامال ہووے رنگ دین نہ ایہدا اغیار دامن

﴿10﴾

اہلِ بیتؓ دا قافلہ نال لَے کے حضرتؓ کوفے دی طرف روان ہوئے
خبر ملی کہ مسلمؓ شہید ہو گئے آپؓ سُن کے تے پریشان ہوئے
ایہر آپؓ نے رکھیا سفر جاری پینڈے اوکھے تے کدے آسان ہوئے
اِک منزل تے حُرؓ نے آن ڈکیا چالا ویکھ اوہدا ایہ حیران ہوئے
آپؓ سوچیا انج پیا جاپدا اے گئی ویلے دی بدل رفتار دامن
نیڑے آ گیا وقت شہادتاں دا وَل کربلا موڑ مہار دامن

﴿11﴾

جدوں ہوئے داخل بیابان اندر ذوالجناح رُک گیا اک تھاں جا کے
کوئی راز سی اوس دے رُکنے وچ حضرتؓ اُتر کے سُنگھدے خاک چا کے
حُکم ساتھیاں نُوں دِتا لہہ آؤ اِنّـــــا لِـــلّٰـــــہ دی آپؓ آواز لا کے
ساڈِیاں ایتھے شہادتاں ہونیاں نیں نانا جانؐ جیویں گئے فرما کے
بے غیرتاں سانوں شہید کرنا رنگ دین گے تیر تلوار دامن
بن جاونا خون آشام منظر رُلنے خاک دے وچ دستار دامن

﴿12﴾

لَے کے بھیناں تے پُتر بھرا سیّد ڈیرا لا دتا کربلا اندر
با حوصلہ تے جرأت مند سارے ودھ اک تَوں اک وفا اندر
اَٹھّے پہر عبادتاں وچ رہندے رُجھّے اللہ دی صفت ثنا اندر
نال پردہ دار اوہ بیبیاں نیں بے مثال جو شرم و حیا اندر
چنگّے عمل تے نیک کمائیاں نیں بھریا ہویا سی نال کردار دامن
آل نبیؐ، اولاد علیؓ دی اے کیویں ہووے نہ پُر انوار دامن

﴿13﴾

پہلاں کنڈھے فرات دے لائے ڈیرے تاں کہ پیون اوہ نال سکون پانی
ایتھے ہین اجازتاں ساریاں نُوں روکے پین تَوں کیہڑا قانون پانی
کیہہ پتہ سی کجھ دن بعد ایتھے کر دینا اے حال زبون پانی
اِک گھُٹ وی پین نُوں نہیں مِلنا اِک ہو جانا ایتھے خون پانی
پیندے رہن گے پنچھی تے جانور وی کرسی تَر نہ آلِ اطہارؓ دامن
ہوٹھ خشک حسینؓ دے بچیاں دے اِک گھُٹ دا نہیں روادار دامن

﴿14﴾

جدوں پہنچی یزید دی فوج اوتھے اوہنے کہیا ایس جگہ تَوں ہٹ جاؤ
لَے جاؤ دُور فرات تَوں خیمیاں نُوں کسے ہور پاسے ای سمٹ جاؤ
آئے غازی عباسؓ جلال اندر کہن لگے حسینؓ نُوں ڈٹ جاؤ
حضرتؓ آکھیا جوش وکھاونا نہیں لانبھ کرو ایتھوں دڑ وَٹ جاؤ
اساں پانی تَوں مُول نہیں جنگ کرنی سُکّا رہے بھاویں لکھ وار دامن
چُپ کر کے پَٹ لَے خیمیاں نُوں لَے کُنج میرے علمدار دامن

﴿15﴾

جدوں ست محرم دا روز آیا پہرے دشمناں پانی تے لا دتّے
پیوے آل رسول ؐ نہ مُول پانی دشمن شاہی فرمان سُنا دتّے
جیکر بیعت یزید دی کرے سیّد پہرے سمجھ لئو فیر ہٹا دتّے
سُن کے ایہ فرمان حسینؓ آکھے اساں حق دے جھنڈے جھُلا دتّے
وعدے روز الست دے ہوئے جیہڑے ہویا پُر سی نال اقرار دامن
ہر حال وچ توڑ نبھاونے نیں قائم رکھسی ربّ غفار دامن

﴿16﴾

ہوئی دسویں محرم دی فجر جس دم اہل بیت نماز ادا کیتی
بارگاہ ربی وچ کر سجدے خوب اوس دی حمد و ثنا کیتی
آیا تیر اک فوج یزید ولوں عمر سعد نے سی ابتدا کیتی
ایدھر سارے حسینی ہوشیار ہو گئے آپو اپنی تیغ صفا کیتی
اودھر تیر، نیزے، خنجر ڈھیر سارے بھریا نال سی ڈھال، تلوار دامن
ایدھر عشق، محبت، خلوص کارن کیتا پُر ہر نیک اطوار دامن

﴿17﴾

حامی ہیسی یزید دا حُرؓ پہلے فیر اللہ نے اوس تے کرم کیتا
پتھر وانگ ہیسی سخت دل اوہدا فیر موم دے وانگ اوہ نرم کیتا
عقل آئی ٹِکانے تے سمجھ لگی مَن وچ ڈیرا ننگ شرم کیتا
اپنیاں کیتیاں تے بڑا پچھوتایا توبہ تائب دا سلسلہ گرم کیتا
ڈِگا پاک امامؓ دے آ قدمیں لَے کے اپنا اوہ گنہگار دامن
جیہڑا نال خطاواں دے پُر ہیسی کیتا صاف حسینؓ سرکار دامن

﴿18﴾

حُرؓ گیا میدان ول شیر وانگوں اللہ نبی ؐ دا نام چِتار کے تے
کئی مُوذیاں تائیں فی النّار کیتا نعرہ اللہ اکبر دا مار کے تے
سانوں چھڈ کے ٹُر گئیوں اوس پاسے ظالم کہندے نیں بانہواں اُلار کے تے
حُرؓ کہندا اے حق حسینؓ ولّے پیا دساں تہانوں نتار کے تے
وَیر آل رسول ؐ نال رکھ کے تے ہو گیا تہاڈا داغدار دامن
ایس دنیا تے آخرت وچ آپے تُساں کر لیا اے تار تار دامن

﴿19﴾

حُرؓ گیا لڑدا لڑدا دُور تیکر کئیاں دُشمناں نوں اگے لا چھڈیا
جوہر تیغ دے خوب وکھائے اوہنے کِنّے کُوفیاں نوں وی مُکا چھڈیا
سارے شامیاں دی ہوئی گُم حیرت ایسا اوس طوفان مچا چھڈیا
جدوں پیش نہ گئی کوئی دشمناں دی رَل ظالماں نے گھیرا پا چھڈیا
شیر مرد نوں اوہناں کر دتا زخمی ہویا خون دے نال رنگدار دامن
راہ حق دے وچ شہید ہو کے پائیاں رحمتاں وی حدوں پار دامن

﴿20﴾

علی اکبرؓ جد گھوڑے تے چڑھن لگا نبی آپ رکاب حسینؓ آقا
اوہنے ادب دے نال سلام کیتا دتا فیر جواب حسینؓ آقا
دیندے کس طرح پانی دا گھُٹ اوہنوں ہیسن آپ بے آب حسینؓ آقا
ٹُردیاں ویکھ کے شکل رسولؐ والی کیتا جگر کباب حسینؓ آقا
آوَندا اوس نوں ویکھ وِچھا دتا کربلا دی راہ گزار دامن
نُوری مُکھڑا ویکھ کے مَلک جھُک گئے حُوراں اپنا کرن نثار دامن

﴿21﴾

علی اکبرؓ جوان نے تیغ چلا بڑے زورا وراں نوں سی زیر کیتا
جیہڑا سامہنے آیا فی النّار ہویا کئیاں شامیاں نوں اوہنے ڈھیر کیتا
گِدڑاں وانگ نسّن اگے چڑھ کُوفی جیس پاسے سی مُونہہ اوس شیر کیتا
داء کھیڈیا دشمناں دغے بازاں تے شہید اوہناں ایہنوں گھیر کیتا
برچھی سینے وچ ابنِ نمیر ماری لہولہان کیتا اوس بدکار دامن
اوہو خون دے نال رنگین ہویا جیہڑا پھڑیا سی صغریٰؓ بیمار دامن

﴿22﴾

بہوں پیاس نے بالاں نُوں تنگ کیتا پانی پانی دی صدا لگاوندے نیں
کاسے چا کے خالی اوہ خیمیاں چوں ٹُر بی بی سکینہؓ کول آوندے نیں
سانوں پانی منگوا دیو نہر وچوں نال عاجزی آکھ سُناوندے نیں
آکھو چاچے عباسؓ نُوں لیاوَن پانی اوہ بڑے دلیر کہاوندے نیں
ساڈی بینتی تُسیں منظور کرنا اَڈ بیٹھے اسیں خاکسار دامن
جان اصغرؓ دی وی آئی لباں اُتے کیتا موت نے گرد حصار دامن

﴿23﴾

پائی مَشک عباسؓ نے موڈھیاں تے وَل نہر فرات روان ہوئے
راہ ڈکیا دُشمناں دغے بازاں کوفی شامی حائل اندر آن ہوئے
آئے حضرت عباسؓ جلال اندر ببر شیر وانگوں قہروان ہوئے
ربی طاقت دے نال ہٹا فوجاں قابض نہر تے آ ایہ جوان ہوئے
گھوڑا اپنا نہر وچ واڑیا پر تَر کیتا نہ اوس جرار دامن
ہین آقا حسینؓ دے بال تَسّے جاوے بھج میرا زنہار دامن!

﴿24﴾

پرتے غازی عباسؓ فرات ولوں مَشک پانی دی موڈھے تے چا کے تے
آؤندا ویکھ کے آپؓ نُوں نہر ولوں فوجاں آ گئیاں ہُم ہُما کے تے
شور پَے گیا پانی نہ لَے جاوے کسے حال ایہ جری بچا کے تے
مارو تیر تے مَشک نُوں پاڑ سٹو آلِ نبیؐ نُوں رکھو ترسا کے تے
ایتھوں نہ بچا کے لنگھ جاوے کِتے ابن حیدرؓ کرّار دامن
کرو نیزے تلوار دے وار ایس تے بھاویں کیڈا ایہدا باوقار دامن

﴿25﴾

گھیرا پایا چوفیریوں ظالماں نے ہر پاسیوں وار اوہ کرن لگ پئے
ایدھر غازی عباسؓ وی نال جرأت اوس ظلم وستم نُوں جرن لگ پئے
کیتا آپؓ نے ودھ کے جد حملہ بناں موت آئی کئی مرن لگ پئے
پانی ڈُلھ گیا تے فیر آس ٹُٹ گئی اِنج جاپیا لیکھ ہُن ہرن لگ پئے
دونویں بازو جنابؓ دے قلم ہوئے سَہہ سکیا نہ مَشک دا بھار دامن
آخر کار اوہ زِین توں آئے تھلّے ویہندا رہ گیا خالی رہوار دامن

﴿26﴾

سب ساتھی حسینؓ دے کربلا وچ اپنے جوہر وکھا کے شہید ہو گئے
قاسمؓ، اصغرؓ، عباسؓ نثار ہوئے راہ حق وچ قتل مزید ہو گئے
جاناں واریاں جیہناں اسلام اُتوں بخت اوہناں دے بوہت سعید ہو گئے
دشمن آل رسولؐ دے بنے جیہڑے مُوذی نفس دے سی اوہ مرید ہو گئے
جیہنوں پھڑن دا حکم رسولؐ دتا اوہو بیٹھی اے اُمت وِسار دامن
کلمہ گویاں نے ای اکھاں پھیر لئیاں چھُٹ گیا اوہ چار و ناچار دامن

﴿27﴾

اقرباءؓ، اصحابؓ ہو گئے رخصت ہُن کلّا اے سیّد میدان دے وچ
تِناں دِناں دی بھُکھ پیاس ہیسی ایہہ فرق نہیں جذبہ ایمان دے وچ
ایسا ولولہ ایسی جوانمردی ویکھی ڈِٹھی نہ کسے انسان دے وچ
علیؓ وانگ جد تیغ چلائی اوہنے آیا زلزلہ زمیں اسمان دے وچ
شور پَے گیا فوج یزید اندر پئے نسدے کُنج مکّار دامن
آکھن ساریاں دی اج آئی شامت نہیں بچدا باجھ فرار دامن

﴿28﴾

رکھی جاری لڑائی حسینؓ آقا نال جرأت دے کرب و بلا اندر
جدھر مُونہہ کیتا گئیاں نس فوجاں رہی تاب نہ اہلِ جفا اندر
ذوالفقار دے نال کئی ڈھیر کیتے کُوفی رُجھ گئے آہ و بکا اندر
ویکھ علیؓ دے پُتر دی جنگ اُٹھیا شور مرحبا ارض و سما اندر
نانا جانؐ دی ایہ آواز آئی چھڈ جنگ دا میرے دِلدار دامن
وعدہ اپنا تُوں خوب نبھا چھڈیا سرخرو تیرا بار بار دامن

﴿29﴾

لتھا زِین توں جدوں لچپال سیّد چارے پاسیوں فوجاں نے گھیر لیا
مارو مارو دی پئے گئی دُہائی اوتھے کہن سمجھو ہُن کر ایہنوں زیر لیا
کوئی ماردا تیر، کوئی مارے پتھر، نیزہ کسے نے ایدھر تُوں پھیر لیا
جیہڑا کئی ہزاراں تے سی بھاری اج گھیر اوہناں اوہو شیر لیا
ویلا ظہر دا آ گیا سِر اُتے تکیا وقت دا شاہ ابرارؓ دامن
کہہ تکبیر فیر نِیت نماز لئی لہو نال سی بھاویں رنگدار دامن

﴿30﴾

سجدے وچ حسینؓ نے سِر رکھیا شِمر خنجر لہراوندا آیا اے
ذرہ خوف نہ اوس دے دل اندر ربّ دے قہر توں نہ گھبرایا اے
جیہڑا گلا رسولؐ سی رہے چُمدے اوس گلے تے خنجر چلایا اے
ایسا کوئی نہ جو اوہدا ہتھ روکے ظالم رج کے ظلم کمایا اے
ہو گئی ہنجواں دے نال تَر دھرتی ہویا فلک دا وی لالہ زار دامن
جھُلّی قہر ہنیری جہان اندر بھریا دُنیا دا گرد و غبار دامن

﴿31﴾

سِر سارے شہیداں دے کٹ کے تے اُتے نیزیاں ظالماں چاڑھ دتّے
لائی اگ سادات دیاں تنبواں نُوں پاکدامناں دے خیمے ساڑ دتّے
سِتم گراں دے سِتم دی حد مُک گئی کیہہ کیہہ ظلم دے توڑ پہاڑ دتّے
ظالم بوہت گستاخیاں کرن لگ پئے سارے ادب آداب لتاڑ دتّے
بال سیّداں دے آ کول ماواں پئے پھڑ روندے زار و زار دامن
حضرت عابدؓ نوں جس دم ہوش آیا ویہندے ہو حیران بیمار دامن

﴿32﴾

قید کر کے بچیاں، بیبیاں نُوں ظالم ٹُر پئے کُوفے تے شام ولّے
گل وچ بیمار دے طوق بھارا ویکھن غصے دے نال امامؑ ولّے
پیریں بیڑیاں ظالماں پا دِتیاں جان دین نہ چین آرام ولّے
سیّد فیر وی رہے نماز پڑھدے نظراں رکھ الٰہی انعام ولّے
ہر پاسیوں خاک پئی اُڈدی سی تے فضا دا سی سوگوار دامن
اگوں تاب تحریر دی نہیں زاہدؔ ایتھے بند کر دے میرے یار دامن

☆☆

حواشی تے حوالے:

* لیکچرار، شعبہ پنجابی، جی سی یونیورسٹی، لاہور

1۔ سیّد زاہد بخاری دی 13 ویں کتاب اہلِ حقیقت اج کل کمپوزنگ دے مراحل وچ اے تے زاہد بخاری دے آکھن موجب ایہ کتاب ادارہ مقصود پبلشرز لاہور ولوں چھیتی شائع ہو جاوے گی۔

2۔ میٹرک دی سند اُتے صرف زاہد حسین ناں درج اے جد کہ کمپیوٹرائزڈ شناختی کارڈ مطابق آپ دا اصل ناں سیّد زاہد حسین بخاری اے۔

3۔ میٹرک دی سند تے کمپیوٹرائزڈ قومی شناختی کارڈ موجب زاہد بخاری دی تاریخ پیدائش 15۔ مارچ 1955ء ای اے۔

4۔ زاہد بخاری۔ کاں تے کبوتر (لاہور: اظہار سنز، 2015ء)7۔

5۔ انٹرویو/گل بات، سیّد زاہد حسین بخاری، 2۔ اکتوبر 2017ء، بمقام: مقصود پبلشرز، اُردو بازار، لاہور

6۔ زاہد بخاری نال ملاقات دے دوران تعلیمی اسناد ویکھ کے اندراج کیتا گیا اے۔

7۔ معروف شاعر سیّد زاہد بخاری سے ایک مکالمہ (انٹرویو) مشمولہ: سٹی میگ (پندرہ روزہ)، (سیالکوٹ: یکم تا 15 فروری، 2011ء)

8۔ احسن شعیب، سیّد زاہد بخاری دی پنجابی شاعری، تحقیقی مقالہ: بی۔ اے (آنرز) پنجابی، شعبہ پنجابی (لاہور: جی سی یونیورسٹی، سیشن: 2017ء۔2013ء)20۔18۔

9۔ انٹرویو/گل بات، سیّد زاہد حسین بخاری، 2۔ اکتوبر 2017ء

10۔ انٹرویو/گل بات، سیّد زاہد حسین بخاری، 2۔ اکتوبر 2017ء

11۔ انٹرویو/گل بات، سیّد زاہد حسین بخاری، 2۔ اکتوبر 2017ء

12۔ احسن شعیب۔ سیّد زاہد بخاری دی پنجابی شاعری ''تحقیقی مقالہ''، 20۔18۔

13۔ راقم الحروف دی سیّد زاہد بخاری نال اکثر ملاقات رہندی اے۔ ایس لئی اوہناں دی شخصیت بارے رائے بالکل غیر جانبدار تے حق سچ اُتے مبنی اے۔

14۔ زاہد بخاری۔ کاں تے کبوتر، 10۔

15۔ انٹرویو، سیّد زاہد بخاری، مشمولہ: نوائے شمال (شعر و ادب)، سیالکوٹ: نومبر، 2015ء

16۔ احسن شعیب۔ سیّد زاہد بخاری دی پنجابی شاعری ''تحقیقی مقالہ''، 28۔

17۔ زاہد بخاری۔ کاں تے کبوتر، 7۔

18۔ زاہد بخاری۔ قلندر نامہ (لاہور: اظہار سنز، دُوجی وار، 2007ء)

19۔ زاہد بخاری۔ قلندر نامہ، 8۔

20۔ زاہد بخاری۔ خواجۂ اجمیری (لاہور: اظہار سنز، 2002ء)

21۔ طالب چشتی۔ زاہد بخاری دا سنکھا روپ، (مضمون)، مشمولہ: خواجۂ اجمیری از زاہد بخاری (لاہور: اظہار سنز، 2002ء)19۔

22۔ زاہد بخاری۔ کاں تے کبوتر،

23۔ احسن شعیب۔ سیّد زاہد بخاری دی پنجابی شاعری ''تحقیقی مقالہ'' 34۔

24۔ واصف لطیف، ''دامن: پنجابی شاعری کی انمول صنفِ سخن'' (مضمون) مشمولہ: تحقیق نامہ، شمارہ: 19، (جولائی تا دسمبر 2016ء)208,209۔

25۔ انٹرویو/گل بات، سیّد زاہد حسین بخاری، 2۔ اکتوبر 2017ء

26۔ زاہد بخاری دے دونوں دامن اوہناں دے اپنے ہتھ نال لکھے ہوئے راقم الحروف کول موجود نیں۔ ایہ دونوں دامن اوہناں دی اجازت نال ایس تحقیقی مقالے راہیں شائع کیتے جا رہے نیں۔ ایس توں اڈ راقم الحروف نے دامن صنف بارے اپنی تحقیقی کتاب ''دامن: پنجابی شاعری دی انمول صنفِ سخن'' (جیہدے تے کم جاری اے) وچ وی ایہ دامن شامل کرن دی سیّد زاہد بخاری ہوراں توں اجازت لئی ہوئی اے۔

27۔ محمد جنید اکرم (ایڈیٹر)، ''پنجابی'' (تماہی) جلد: 14: شمارہ: 49، (جنوری تا جون 2011ء)؛15۔